

УДК 378.4

Терентьєва Н.О.

**ПРОЕКТУВАННЯ ОСВІТНЬОЇ ПРОГРАМИ ПІДГОТОВКИ МАГІСТРІВ
СПЕЦІАЛЬНОСТІ ПЕДАГОГІКА ВИЩОЇ ШКОЛИ (НА ПРИКЛАДІ
КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА)**

Представлена наукова розвідка спрямована на засвідчення реалізації тенденції еволюціонування систем викладання й навчання (підготовка фахівців з планування освіти та наукових досліджень, розв'язання проблематики підготовки висококваліфікованих викладацьких (у тому числі педагогічних) кадрів, вдосконалення методики викладання). Для реалізації мети окреслено складові підготовки фахівців, які на нашу думку, вартують обговорення; перелік окремих компетентностей, які визначають специфіку підготовки у конкретному закладі освіти; часткове представлення плану навчального процесу, що відображає результати визначення потреби в фахівцях зазначеної спеціальності та ресурсне забезпечення їх підготовки

Ключові слова: вища освіта, освітня програма, навчальний план, компетентнісний підхід, програмні компетентності, загальні компетентності, фахові компетентності, Друга академічна революція

Прийняття Закону України «Про вищу освіту» (2014 р.) уможливило надання вищим навчальним закладам розширеної автономії, у тому числі і щодо побудови освітньої траєкторії, зокрема у формуванні освітніх програм та навчальних планів підготовки фахівців різних ступенів вищої освіти. На виконання наказу від 26 січня 2015 р. № 46 «Про особливості формування навчальних планів на 2015/2016 навчальний рік» та з урахуванням основних позицій, викладених у програмному документі «Орієнтири для розробки і впровадження ступеневих програм у галузі освіти» (Reference Points for the Design and Delivery of Degree Programmes in Education), розробленому як складова Проекту TUNING за підтримки Європейською комісією в рамках програм Сократа і Tempus (за сприяння Генерального директорату з питань освіти та культури) Київським університетом імені Бориса Грінченка була розпочата діяльність щодо створення нових освітніх програм на

засадах компетентнісного підходу та формування нових навчальних планів, які засвідчили інтеграцію та укрупнення навчальних дисциплін з метою уникнення дублювання змісту навчального матеріалу та покращенню між кафедральної взаємодії.

Вивчаючи досвід Національної команди експертів з реформування вищої освіти (В.М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю.М. Рашкевич), іноземних (О. Аарна, Д. Кереселідзе, Р. Маркевичене) та вітчизняних фахівців щодо впровадження Національної рамки кваліфікацій (НРК), особливостей побудови навчальних програм на основі компетентнісного підходу, забезпечення якості у системі вищої освіти, презентований в рамках міжнародних конференцій та семінарів (2012–2015 рр.) нами було визначено позиції, які не лише імпонують автору цієї наукової розвідки, а є вартими для впровадження в оновлений процес підготовки магістрантів спеціальності «Педагогіка вищої школи». Наведемо окремі позиції, які варто зберегти та які варто долучити у вигляді таблиці.

Таблиця 1

Складові
програми (освітньої траєкторії) підготовки фахівців

Зберегти	Долучити
визначення потреби в фахівцях зазначеної спеціальності	апробація програм підготовки фахівців з наступною корекцією (наприклад, щорічною)
ресурсне забезпечення підготовки	корелювання результатів навчання з компетентностями (загальними / універсальними, фаховими / специфічними тощо) залежно від ступеня вищої освіти
тестування на основі таксономії Блума (поточне)	комплексне оцінювання (оцінювання результатів навчання через письмові роботи, презентації, проекти тощо)
розподіл навчального матеріалу за модулями	інтегровані навчальні дисципліни

Цікавою, на наш погляд, є думка щодо диференціації навчальних модулів за рівнями складності, але це не є питанням сьогодення, а можливо, наприклад, за умови забезпечення диференційованого працевлаштування та відповідної оплати праці, що повертає нас до питання співпраці працедавців та вищих навчальних закладів і у перспективі дасть можливість формулювати специфічні компетентності випускників з урахуванням їх можливих посадових обов'язків, що, у свою чергу, сприятиме забезпеченню наступності у ланці «вищий навчальний заклад – підприємство», що є складовою підприємницького університету періоду Другої академічної революції: «інтегрована науково-дослідницька та інноваційно-підприємницька діяльність = наука + освіта + інновації + промисловість + уряд», про що йшлося у наших попередніх розвідках [1, с. 320].

Не вбачаючи за потрібне зупинятися на визначенні понять «компетентнісний підхід», «компетентність», «компетенція», зауважимо, що ми цілком розділяємо положення, викладені в Національному освітньому глосарії: вища освіта (2011, 2014) [2; 3] та науковій розвідці С.О. Сисоєвої «Компетентісно зорієнтована вища освіта: формування наукового тезаурусу» [4], метою цієї розвідки визначаємо засвідчення реалізації тенденції *еволюціонування систем викладання й навчання* як дискурс щодо формування освітньої програми та навчального плану підготовки магістрантів спеціальності Педагогіка вищої школи. Для реалізації поставленої мети ставимо завдання запропонувати складові підготовки фахівців, які нашу думку, вартують обговорення; перелік окремих компетентностей, які визначають специфіку підготовки у конкретному закладі освіти; часткове представлення плану навчального процесу, що відображає результати визначення потреби в фахівцях зазначеної спеціальності та ресурсне забезпечення їх підготовки.

Дані, представлені у табл. 1 реалізують перше завдання нашої наукової розвідки, і є цілком авторським баченням. Перелік компетентностей (відповідно до другого

завдання) та умінь, представлений у профілі освітньої програми підготовки магістрів¹⁸, було сформульовано творчою групою кафедри теорії та історії педагогіки Київського університету імені Бориса Грінченка та узгоджено координатором НМЦ стандартизації та якості освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. У нашій розвідці ми представляємо лише ту інформацію, яка не зачіпає інтереси авторського колективу розробників. Вбачаємо за необхідне представити порівняльну таблицю програмних компетентностей (сформульованих в рамках освітньої програми спільно з Т.О. Саврасовою-В'юн) та загальних / універсальних компетентностей, представлених в рамках Проекту Tuning [5, с. 10–11] (див. табл. 2). Зауважимо, що ми подаємо 30 загальних компетентностей (повний перелік) та програмні, які, на нашу думку, відповідають або принаймні узгоджуються із переліком. Проте зазначимо, що ми не повною мірою погоджуємося з формулювання загальних компетентностей, представлених в рамках Проекту Tuning, оскільки дотримуємося думки, що компетентності – це здатності.

Таблиця 2

Порівняльна таблиця компетентностей

Загальні компетентності (Проект Tuning)	Програмні компетентності (освітня програма підготовки магістрів спеціальності Педагогіка вищої школи)
Інструментальні	
Здатність до аналізу і синтезу.	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
Здатність до організації і планування.	Здатність приймати організаційно-управлінські рішення, оцінювати їх наслідки.
Базові загальні знання.	Здатність розуміти предметну область та специфічні особливості професії.
Засвоєння основ базових знань з професії.	
Усне і письмове спілкування рідною мовою.	Здатність спілкуватися усно та письмово рідною мовою.
Знання другої мови.	Здатність спілкуватися іноземною мовою (іноземними мовами).
Елементарні комп'ютерні навички.	Здатність до застосування ІКТ для виконання професійних обов'язків.
Навички управління інформацією (уміння знаходити та аналізувати інформацію з різних джерел).	Здатність до пошуку та диференціації інформації з освоєння нових методів дослідження
Розв'язання проблеми.	Здатність приймати організаційно-управлінські рішення, оцінювати їх наслідки.
Прийняття рішень.	
Міжособистісні	
Здатність до критики та самокритики.	Здатність розвивати свій загальнокультурний та професійний рівень.
Взаємодія (робота в команді).	
Міжособистісні навички та вміння.	Здатність до публічних, ділових та наукових комунікацій.
Здатність працювати в міждисциплінарній команді.	
Здатність спілкуватися з експертами з інших галузей.	
Позитивне ставлення до несхожості та інших культур.	

¹⁸ Освітня програма магістра. Галузь знань 1801 Специфічні категорії. Спеціальність 8.18010021 Педагогіка вищої школи. – К., 2015.

Загальні компетентності (Проект Tuning)	Програмні компетентності (освітня програма підготовки магістрів спеціальності Педагогіка вищої школи)
Здатність працювати в міжнародному середовищі.	
Етичні зобов'язання.	
Системні	
Здатність застосовувати знання на практиці.	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
Дослідницькі навички і уміння.	Здатність до пошуку та диференціації інформації з освоєння нових методів дослідження.
Здатність до навчання.	
Здатність пристосовуватись до нових ситуацій.	Здатність до зміни своєї професійної діяльності та професійного розвитку.
Здатність породжувати нові ідеї (креативність).	Здатність генерувати нові ідеї.
Лідерські якості.	Здатність до публічних, ділових та наукових комунікацій.
Розуміння культури та звичаїв інших країн.	
Здатність працювати самостійно.	Здатність планувати й управляти часом у професійній діяльності.
Планування та управління проектами.	Здатність приймати організаційно-управлінські рішення, оцінювати їх наслідки.
Ініціативність та дух підприємництва.	Здатність до створення продуктів навчального та навчально-методичного спрямування. Здатність до підготовки та проведення на високому методологічному, дидактичному та методичному рівнях різних видів навчальних занять. Здатність до створення методичного забезпечення для організації практики студентів. Здатність до реалізації виховних функцій у процесі групової та індивідуальної роботи зі студентами.
Турбота про якість.	
Бажання досягти успіху.	

Прим.: курсивом зазначено повторювані компетентності.

На нашу думку, представлені програмні компетентності є цілком закономірними та відображають специфіку підготовки магістрантів, тому є комплексними й інтегрованими. Частково вони співвідносяться з компетенціями представленими у додатку А Освітньо-кваліфікаційної характеристики (варіативна частина) магістра спеціальності Педагогіка вищої школи¹⁹, зокрема: здатність до аналізу, співставлення, порівняння педагогічних явищ, виявлення співвідношення освітньої практики, формування сучасного педагогічного мислення щодо входження системи вищої освіти України в Європейський простір вищої освіти; здатність використовувати у професійній діяльності новітні педагогічні технології, самовдосконалювати професійну майстерність та педагогічну етику; здатність організувати педагогічну і психологічну роботу в академічних групах, освітніх колективах; здатність використовувати знання, уміння й навички управління персоналом для організації навчально-виховного процесу ВНЗ; здатність використовувати теоретичні знання й практичні навички організації та проведення науково-педагогічних досліджень для управління навчально-виховним процесом ВНЗ; здатність використовувати теоретичні знання й практичні навички організації зв'язків з громадськістю та засобами масової інформації для вирішення завдань навчально-виховного процесу ВНЗ; здатність використовувати культурні надбання українського народу в процесі освітньої діяльності; здатність використовувати теоретичні знання та практичні навички застосування комунікативних технологій, ораторського мистецтва та риторичної комунікації для

¹⁹ Київський університет імені Бориса Грінченка, 2010; розробники: В.І. Бобрицька, Н.О. Терентьєва

здійснення ділових комунікацій у професійній сфері [6], що підтверджує наступність у підготовці фахівців зазначеної спеціальності. Також можемо засвідчити наступність у формуванні компетентностей ланки «бакалавр – магістр», оскільки творча група намагалася орієнтуватися на той факт, що базові (основні) компетентності вже є сформованими у випускників бакалаврату.

Заслуговує на окрему увагу представлення компетентностей, які запропоновані в рамках Проекту Tuning для галузі «Освіта» (зокрема, для другого (магістерського) рівня) [5, с. 75–76] та їх співвідношення з програмними для магістрів спеціальності Педагогіка вищої школи (див. табл. 3).

Таблиця 3

Компетентності
для галузі «Освіта» (другий рівень)

Компетентності (Проект Tuning)	Програмні компетентності (освітня програма підготовки магістрів спеціальності Педагогіка вищої школи)
Компетентність спільного вирішення освітніх проблем у різних контекстах	Здатність до створення продуктів навчального та навчально-методичного спрямування.
Дослідницькі навички.	Здатність до підготовки та проведення на високому методологічному, дидактичному та методичному рівнях різних видів навчальних занять.
Лідерські навички.	Здатність до створення методичного забезпечення для організації практики студентів. Здатність до реалізації виховних функцій у процесі групової та індивідуальної роботи зі студентами.
Здатність адаптації практики в конкретних освітніх контекстах.	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях. Здатність до зміни своєї професійної діяльності та професійного розвитку. Здатність приймати організаційно-управлінські рішення, оцінювати їх наслідки.
Розвиток знання і розуміння в обраній професійній спеціалізації за основним предметом освітньої галузі.	Здатність до розуміння предметної області та специфічних особливостей професії.
Здатність використовувати адекватні дисциплінарні дослідження, щоб інформувати практику.	Здатність до пошуку та диференціації інформації з освоєння нових методів дослідження. Здатність використовувати ІКТ для виконання професійних обов'язків.
Здатність осмислювати відповідні навчальним заходам цінності.	Здатність розвивати свій загальнокультурний та професійний рівень. Здатність планувати і управляти часом у професійній діяльності.
Комунікаційні навички, включно із здатністю спілкуватись у провідних професійних журналах.	Здатність спілкуватися усно і письмово рідною мовою. Здатність спілкуватися іноземною мовою (іноземними мовами). Здатність до публічних, ділових і наукових комунікацій.
Здатність обмірковувати й оцінювати власну роботу.	Здатність до абстрактного мислення, аналізу і синтезу. Здатність самостійно здобувати та використовувати нові знання, уміння.
Розвиток сучасних пізнавальних навичок, пов'язаних з розвитком знань і творчістю.	Здатність генерувати нові ідеї.

Як засвідчує таблиця, нами запропоновані інтегровані (комплексні) компетентності, які узгоджуються з європейським баченням підготовки фахівців галузі «Освіта» та відображають конкретику національної підготовки магістрів спеціальності «Педагогіка вищої школи».

Відповідно до Тимчасового положення Про організацію освітнього процесу в Київському університеті імені Бориса Грінченка (2015 р.) та Методичних рекомендацій щодо формування навчальних планів підготовки фахівців за освітніми ступенями бакалавра і магістра у Київському університеті імені Бориса Грінченка (2015 р.) представляємо (відповідно до третього завдання нашої наукової розвідки) фрагмент обов'язкової частини навчального плану підготовки фахівців спеціальності Педагогіка вищої школи: Методологія прикладних досліджень (4 кредити, 120 годин), Психологія вищої школи (4 кредити, 120 годин), Дидактика і методика викладання у вищій школі (9 кредитів, 270 годин), Теорія і методика виховання у вищій школі (4 кредити, 120 годин), Сучасна компетентнісно орієнтована університетська освіта (4 кредити, 120 годин), Моделювання діяльності викладача ВНЗ на компетентнісній основі (5 кредитів, 150 годин), Професійна компетентність викладача ВНЗ (6 кредитів, 180 годин), Інтеграційні процеси у вищій школі (4 кредити, 120 годин), Компаративістика вищої школи (4 кредити, 120 годин). На нашу думку, саме ці навчальні дисципліни (і їх модулі) забезпечують належну освітню підготовку магістрантів спеціальності Педагогіка вищої школи. Ми свідомо не наводимо перелік вибіркового навчальних дисциплін, оскільки вбачаємо їх такими, які можуть викладатися і студентам інших спеціальностей та напрямів підготовки. Щодо практичної підготовки, ми доволі консервативно (або традиційно) вважаємо, що виробнича асистентська, виробнича науково-дослідна та виробнича професійна практики є незмінною складовою навчальних планів спеціальності.

Засвідчимо, що вищезазначені дії та результати корелюють з ідеєю, яку пропагує В.Г. Кремень та Президія НАПН України, що адекватне конструювання освітніх програм і кваліфікацій у вищій школі надасть можливість вирішити кілька взаємопов'язаних проблем: реально запровадити компетентнісний підхід; забезпечити зрозумілість і порівнюваність результатів навчання, набутих компетентностей і кваліфікацій, ступенів для створення основи для європейської і світової інтеграції; розвинути культуру академічної автономії і творчості вищих навчальних закладів; підвищити відповідальність за створення власних внутрішніх систем забезпечення якості освітніх програм і кваліфікацій та їх реалізації; досягти гнучкості, оперативності в реагуванні на різноманітні потреби здобувачів і користувачів вищої освіти; сприяти запровадженню в освітню теорію і практику сучасних понять, концепцій, принципів і підходів [5, с. 4].

Відповідно до поставленої мети та завдань статті робимо висновок, що формулювання компетентностей випускників вищих навчальних закладів має орієнтуватися як на вимоги роботодавців так і очікування самих студентів, поєднувати традиційні та інноваційні підходи до освітньої підготовки фахівців усіх ступенів вищої освіти, оптимізувати освітній процес за рахунок укрупнення дисциплін та інтеграції змісту модулів, визначати пріоритети в контексті євроінтеграційних процесів (та тенденцій) та засвідчувати тенденції, притаманні періоду Другої академічної революції. Представлена наукова розвідка спрямована на засвідчення реалізації тенденції *еволюціонування систем викладання й навчання* (підготовка фахівців з планування освіти та наукових досліджень, розв'язання проблематики підготовки висококваліфікованих викладацьких (у тому числі педагогічних) кадрів, вдосконалення методики викладання). Перспективами подальших розвідок вбачаємо подальше окреслення реалізації тенденцій розвитку вищої (університетської) освіти періоду Другої академічної революції.

Список використаних джерел

1. Терентьева Н. Подготовка магистрантов специальности «Педагогика вищої школи»: реалізація компетентнісного підходу / Н. Терентьева // Компетентнісно зорієнтована освіта: якісні виміри : монограф. / Редкол. : Огнев'юк В.О., Хоружа Л.Л., Сисоєва С.О., Чернуха Н.М., Терентьева Н.О. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. – С. 320–334.
2. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад.: І.І. Бабин, Я.Я. Болубаш, А.А. Гармаш й ін.; за ред. Д.В. Табачника і В.Г. Кременя. – К. : Плеяди, 2011. – 100 с.
3. Національний освітній глосарій: вища освіта / авт.-уклад.: В.М. Захарченко, С.А. Калашнікова, В.І. Луговий, А.В. Ставицький, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова; за ред. В.Г. Кременя. – [2-е вид., перероб і доповн.]. – К. : Плеяди, 2011. – 100 с. : [Електронний ресурс] // Бібліотека ІВО НАПН України. – Режим доступу : <http://www.iwed.org.ua/ua/resursy/biblioteka.html>.
4. Сисоєва С. Компетентнісно зорієнтована вища освіта: формування наукового тезаурусу / С. Сисоєва // Компетентнісно зорієнтована освіта: якісні виміри : монограф. / Редкол. : Огнев'юк В.О., Хоружа Л.Л. та ін. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2015. – С. 18–44.
5. Розроблення освітніх програм: Методичні рекомендації / В.М. Захарченко та ін. / За ред. В.Г. Кременя. – К. : Пріоритети, 2014. – 120 с. : [Електронний ресурс] / Бібліотека ІВО НАПН України. – Режим доступу : <http://www.iwed.org.ua/ua/resursy/biblioteka.html>.
6. ОКХ спеціальності Педагогика вищої школи [розробники: Бобрицька В.І., Терентьева Н.О.]. – К. : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2010, 2011.

References

1. Terentyeva, N. (2015). *Training undergraduates specialties "Pedagogics of High School": implementation of competence approach*. In V.A. Ognevuyuk, L.L. Khoruzhaya S.O. Sysoiev, N.M. Chernukha, N.O. Terentyeva. *Competence oriented education: qualitative measurements*. Kyiv: University of named B. Grinchenko. 320–334 (in Ukr.)
2. Babyn, I.I., Bolyubash, Ya.Ya. et al. *National educational glossary: higher education* (2011). In D.V. Tabachnik, V.G. Kremen (ed.). Kyiv: Pleiades (in Ukr.)
3. Zakharchenko, V.N., Kalashnikov, S.A. et al. *National educational glossary: higher education. 2nd edition, revised and enlarged*. In V.G. Kremen (ed.) (2011). Kyiv: Pleiades. Retrived 15/01/2016 from <http://www.iwed.org.ua/ua/resursy/biblioteka.html>.
4. Sysoiev, S. (2015) A competency oriented higher education: the formation of a scientific thesaurus. In Ognevuyuk V.A., Khoruzhaya L.L. *Competence oriented education: qualitative dimensions*. Kyiv, Kyiv University of named B. Grinchenko. 18–44 (in Ukr.)
5. Zakharchenko, V.I., Lugovoy, V.I. et al. (2014). *Develop educational programs* [Methodical recommendations]. In V.G. Kremen (eds.) Kyiv: Priorities. Retrived 15/01/2016 from <http://www.iwed.org.ua/ua/resursy/biblioteka.html>.
6. Bobrytska, VI, Terentyeva, N.O. (developers) (2010, 2011). *Educational qualification characteristic specialty "Pedagogics of High School"*. Kyiv, Kyiv University of named B. Grinchenko (in Ukr.)

Надійшла до редакції 29.06.2015.
Прийнята до публікації 22.04.2015.

Abstract. Terentjeva Natalia. Designing of Educational Program for Master' of Pedagogic Training (example of Borys Grinchenko Kyiv University).

Presented scientific exploration aimed at implementing certification systems evolution trends of teaching and learning (training in educational planning and research, solving the problems of training highly teaching (including teaching) staff, improve teaching methods). To realize the goals we outlined elements of training, which we think are worth discussing; a list of specific competencies that define the specific training in a particular educational institution; partial representation Curriculum that reflects the results determine the need for specialists in this specialty and resources for their training. Creating of new educational programs based on competency approach and the formation of new curricula, showed integration and consolidation of disciplines in order to avoid duplication of the content of educational material and improving interaction between the cathedrals. The proposed integrated (complex) competency consistent with the European vision of training professionals in «Education» and reflect the specifics of the national training masters in «Higher Education Pedagogy». Adequate designing educational programs provide an opportunity to resolve the following issues: actually introduce competency based approach; develop a culture of academic autonomy and creativity universities; increase the responsibility for creating their own internal quality assurance systems of educational programs; achieve flexibility and efficiency in response; promote, in educational theory and practice of modern concepts, concepts, principles and approaches.

Keywords: higher education, educational program, curriculum, competence approach, software competence, shared competence, professional competence, The Second Academic Revolution